

ПОСТАНОВА № 19

ПЛЕНУМУ ВЕРХОВНОГО СУДУ

від 12 вересня 2025 року

Про звернення до Конституційного Суду України з конституційним поданням щодо відповідності Конституції України (конституційності) абзацу п'ятого частини першої статті 7 Закону України від 19 листопада 2024 року № 4059-IX «Про Державний бюджет України на 2025 рік», яким встановлено розмір прожиткового мінімуму 2102 грн для цілей визначення посадового окладу судді

Рада суддів України в рішенні від 02 червня 2025 року № 24, яке підтримано у формі звернень місцевих судів до Верховного Суду, дійшла висновку, що положення абзацу п'ятого частини першої статті 7 Закону України від 19 листопада 2024 року № 4059-IX «Про Державний бюджет України на 2025 рік» (далі — Закон № 4059-IX), яким встановлено розмір прожиткового мінімуму 2102 грн для цілей визначення посадового окладу судді, є такими, що суперечать статті 6, частині першій статті 8, частинам першій і другій статті 126, частині другій статті 148-1, частині першій статті 149, частині першій статті 153 Конституції України.

Харківський окружний адміністративний суд у рішенні від 29 липня 2025 року у справі № 520/14045/25 констатував, що норми абзацу п'ятого частини першої статті 7 Закону № 4059-IX, яким визначено розмір прожиткового мінімуму 2102 грн для цілей визначення посадового окладу судді, є такими, що порушують вимоги статті 130 Конституції України.

Чернігівський окружний адміністративний суд у рішенні від 22 серпня 2025 року у справі № 620/7760/25 визначив, що приписи абзацу п'ятого частини першої статті 7 Закону № 4059-IX, яким визначено розмір прожиткового мінімуму 2102 грн для цілей визначення посадового окладу судді, є такими, що не відповідають вимогам статті 1, статті 6, частинам першій і другій статті 8, частині другій статті 19, частинам першій і другій статті 55, частинам першій і другій статті 126, статті 130 Конституції України.

Розглянувши звернення Ради суддів України № 9рс-347/25-вих від 06 червня 2025 року (вх. № 1913/0/1-25 від 11 червня 2025 року), яке підтримане у формі звернень місцевих судів до Верховного Суду, а також звернення Харківського окружного адміністративного суду від 04 серпня 2025 року (вх. № 2751/0/1-25 від 11 серпня 2025 року) у зв'язку з рішенням Харківського окружного

ВЕРХОВНИЙ СУД

19/0/12-25 від 12.09.2025

Конституційний Суд України

04/364 від 26.09.2025

адміністративного суду від 29 липня 2025 року у справі № 520/14045/25 та звернення Чернігівського окружного адміністративного суду від 22 серпня 2025 року (вх. № 2960/0/1-25 від 01 вересня 2025 року) у зв'язку з рішенням Чернігівського окружного адміністративного суду від 22 серпня 2025 року у справі № 620/7760/25, заслухавши та обговоривши доповідь голови Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду Смоковича М. І., керуючись статтею 150 Конституції України, статтями 7, 50–52 Закону України «Про Конституційний Суд України», пунктом 5 частини другої статті 36, пунктом 5 частини другої статті 46 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», Пленум Верховного Суду

п о с т а н о в л я є:

Звернутися до Конституційного Суду України з конституційним поданням щодо відповідності Конституції України (конституційності) абзацу п'ятого частини першої статті 7 Закону України від 19 листопада 2024 року № 4059-ІХ «Про Державний бюджет України на 2025 рік», яким встановлено розмір прожиткового мінімуму 2102 грн для цілей визначення посадового окладу судді.

Голова Верховного Суду

Станіслав КРАВЧЕНКО

Секретар Пленуму,
суддя Верховного Суду

Дмитро ЛУСПЕНИК

ВЕРХОВНИЙ СУД

вул. П. Орлика, 8, м. Київ, 00011, Україна, тел. (044) 591 10 00

e-mail: inbox@supreme.court.gov.ua

Код ЄДРПОУ 41721784

Конституційний Суд України

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПОДАННЯ

щодо відповідності Конституції України (конституційності) абзацу п'ятого частини першої статті 7 Закону України від 19 листопада 2024 року № 4059-IX «Про Державний бюджет України на 2025 рік», яким встановлено розмір прожиткового мінімуму 2102 грн для цілей визначення посадового окладу судді

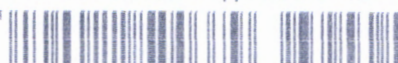
До Верховного Суду в порядку частини четвертої статті 7 Кодексу адміністративного судочинства України надійшли звернення Харківського окружного адміністративного суду від 04 серпня 2025 року (вх. № 2751/0/1-25 від 11 серпня 2025 року) у зв'язку з ухваленням рішення Харківського окружного адміністративного суду від 29 липня 2025 року у справі № 520/14045/25 та Чернігівського окружного адміністративного суду від 22 серпня 2025 року (вх. № 2960/0/1-25 від 01 вересня 2025 року) у зв'язку з ухваленням рішення Чернігівського окружного адміністративного суду від 22 серпня 2025 року у справі № 620/7760/25 стосовно вирішення питання про внесення до Конституційного Суду України подання щодо конституційності абзацу п'ятого частини першої статті 7 Закону України від 19 листопада 2024 року № 4059-IX «Про Державний бюджет України на 2025 рік» (далі – Закон № 4059-IX), яким встановлено розмір прожиткового мінімуму 2102 гривні для визначення базового розміру посадового окладу судді.

Також на адресу Верховного Суду від Ради суддів України як вищого органу суддівського самоврядування надійшло в рамках реалізації повноважень звернення від 06 червня 2025 року № 9рс-347/25-вих. (вх. № 1913/0/1-25 від 11 червня 2025 року) на підставі рішення Ради суддів України від 02 червня 2025 року № 24 (далі – рішення Ради суддів України № 24) з ініціативою внесення до Конституційного Суду України конституційного подання щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень абзацу п'ятого частини першої статті 7 Закону № 4059-IX, яким встановлено розмір прожиткового мінімуму 2102 гривні для визначення базового посадового окладу судді. Це рішення підтримано численними листами місцевих судів.

ВЕРХОВНИЙ СУД

вих № 3769/0/2-25 від 25.09.2025

ст

Конституційний Суд України

44:46 04/364 від 26.09.2025

Обставини, які зумовили ініціювання звернення до Верховного Суду для вирішення питання про внесення до Конституційного Суду України подання

У справі № 520/14045/25 позивач звернувся до Харківського окружного адміністративного суду з позовом до Господарського суду Харківської області, в якому просив суд визнати протиправними дії Господарського суду Харківської області щодо нарахування та виплати йому в період із 01 березня 2025 року по 31 травня 2025 року суддівської винагороди виходячи з прожиткового мінімуму для працездатних осіб, який застосовується для визначення базового розміру посадового окладу судді, в розмірі 2102 гривні та зобов'язати Господарський суд Харківської області провести нарахування і виплату йому недонарахованої та невикраденої суддівської винагороди за період із 01 березня 2025 року по 31 травня 2025 року на підставі частин другої і третьої статті 135 Закону України від 02 червня 2016 року № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів» (далі – Закон № 1402-VIII), виходячи з базового розміру посадового окладу судді місцевого суду 30 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, розмір якого встановлено на 01 січня 2025 року – 3028,00 гривень, з урахуванням раніше виплачених сум й утриманням передбачених законом податків та обов'язкових платежів під час виплати.

За результатами розгляду справи № 520/14045/25 Харківський окружний адміністративний суд рішенням від 29 липня 2025 року задовольнив адміністративний позов у повному обсязі. Ухвалюючи таке рішення, суд зазначив, що заміна гарантованої Конституцією України однієї зі складових суддівської винагороди – прожиткового мінімуму для працездатних осіб, розмір якого встановлено на 01 січня 2025 року (3028,00 гривень) – на іншу розрахункову величину, яка Законом № 1402-VIII не передбачена (прожитковий мінімум для працездатних осіб, який застосовується для визначення базового розміру посадового окладу судді – 2 102,00 гривні), є неправомірною.

Тому Харківський окружний адміністративний суд дійшов висновку, що, нараховуючи та виплачуючи позивачу суддівську винагороду із застосуванням прожиткового мінімуму 2102,00 гривні, відповідач діяв із порушенням вимог статті 130 Конституції України та статей 135 і 136 Закону № 1402-VIII, що призвело до порушення прав позивача й гарантій незалежності судді.

В адміністративній справі № 620/7760/25 позивачка звернулася до Чернігівського окружного адміністративного суду з позовом, у якому просила визнати протиправними дії Чернігівського апеляційного суду щодо відмови у видачі довідки про суддівську винагороду для обчислення щомісячного довічного грошового утримання їй як судді Чернігівського апеляційного суду у відставці виходячи з базового розміру посадового окладу судді апеляційного суду 50 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, розмір якого встановлено станом на 01 січня 2025 року статтею 7 Закону № 4059-IX, – 3028 гривень; зобов'язати Чернігівський апеляційний суд видати їй довідку про суддівську винагороду для обчислення щомісячного довічного грошового утримання судді у

відставці із зазначенням розміру суддівської винагороди виходячи з базового розміру посадового окладу судді апеляційного суду 50 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, розмір якого встановлено статтею 7 Закону № 4059-IX станом на 01 січня 2025 року, — 3028 гривень.

Чернігівський окружний адміністративний суд рішенням від 22 серпня 2025 року у справі № 620/7760/25 повністю задовольнив позовні вимоги. Ухвалюючи таке рішення, суд виходив з того, що для визначення розміру суддівської винагороди до уваги може братися лише прожитковий мінімум для працездатних осіб, розмір якого встановлено на 1 січня календарного року, як це визначено в Законі № 1402-VIII. Указана конституційна гарантія незалежності суддів не може порушуватися і змінюватися без унесення відповідних змін до закону про судоустрій, а тому відповідач неправильно визначився з розрахунковою величиною посадового окладу судді, застосувавши в розрахунку іншу величину, відмінну від тієї, що визначена спеціальним законом.

Вирішуючи спір у справі № 620/7760/25, Чернігівський окружний адміністративний суд дійшов висновку, що заміна гарантованої Конституцією України однієї зі складових суддівської винагороди прожиткового мінімуму для працездатних осіб, розмір якого встановлено на 1 січня відповідного року, на іншу розрахункову величину, яка Законом № 1402-VIII не передбачена (прожитковий мінімум для працездатних осіб, який застосовується для визначення базового розміру посадового окладу судді, 2102,00 гривні), не може вважатися правомірною та суперечить статтям 1 і 6, частинам першій і другій статті 8, частині другій статті 19, частинам першій і другій статті 55, частинам першій і другій статті 126, статті 130 Конституції України.

Крім того, Рада суддів України в рішенні № 24 дійшла висновку, що положення абзацу п'ятого частини першої статті 7 Закону № 4059-IX, яким встановлено розмір прожиткового мінімуму 2102 гривні для цілей визначення базового посадового окладу судді, є такими, що суперечать статті 6, частині першій статті 8, частинам першій і другій статті 126, частині другій статті 148-1, частині першій статті 149, частині першій статті 153 Конституції України.

Покликаючись на низку рішень Конституційного Суду України, Рада суддів України зазначила, що встановлення розміру суддівської винагороди актами, які не є спеціальними законами у сфері правосуддя, неконституційне й суперечить принципам незалежності судової влади. Гарантії незалежності суддів зумовлені конституційно визначеною виключною функцією судів здійснювати правосуддя, і законодавець не може свавільно встановлювати або змінювати розмір винагороди судді, використовуючи свої повноваження як інструмент впливу на судову владу.

Розглядаючи запроваджений Верховною Радою України спеціальний «заморожений» прожитковий мінімум як базову розрахункову величину визначення посадового окладу судді, Рада суддів України зауважила, що таке обмеження виплат є допустимим в умовах воєнного або надзвичайного стану,

однак таке обмеження має запроваджуватися пропорційно зі встановленням чітких часових строків та в жорсткій відповідності до Конституції і законів України. При цьому за будь-яких умов обмеження суддівської винагороди не може бути здійснене шляхом ухвалення закону про Державний бюджет України на відповідний період, а можливо лише шляхом унесення змін до профільного закону, яким є Закон № 1402-VIII.

Установлення особливого заниженого прожиткового мінімуму виключно для цілей визначення винагород суддів є штучною маніпуляцією, спрямованою на фактичне зниження матеріального забезпечення судової влади без внесення відповідних змін до закону про судоустрій, що прямо суперечить Конституції України.

Постановою від 12 вересня 2025 року № 19 Пленум Верховного Суду, керуючись статтею 150 Конституції України, статтями 7, 50–52 Закону України від 13 липня 2018 року № 2136-VIII «Про Конституційний Суд України», пунктом 5 частини другої статті 36, пунктом 5 частини другої статті 46 Закону № 1402-VIII, постановив звернутися до Конституційного Суду України з конституційним поданням щодо відповідності Конституції України (конституційності) абзацу п'ятого частини першої статті 7 Закону № 4059-IX, яким встановлено розмір прожиткового мінімуму 2102 гривні для визначення базового розміру посадового окладу судді.

Щодо відповідності Конституції України (конституційності) абзацу п'ятого частини першої статті 7 Закону № 4059-IX, яким встановлено розмір прожиткового мінімуму 2102 гривні для визначення базового розміру посадового окладу судді

У статті 6 Конституції України визначено, що державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову; органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених Конституцією України межах і відповідно до законів України.

В Україні визнається і діє принцип верховенства права. Конституція України має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй (частина перша, друга статті 8 Конституції України).

Положеннями пункту 14 частини першої статті 92 Конституції України встановлено, що виключно Законами України визначаються, зокрема, судоустрій, судочинство, статус суддів.

Незалежність і недоторканність судді гарантують Конституція і закони України (частина перша статті 126 Конституції України).

Держава забезпечує фінансування та належні умови для функціонування судів і діяльності суддів; розмір винагороди судді встановлює закон про судоустрій (стаття 130 Конституції України).

У Рішенні від 26 березня 2024 року № 3-р(II)/2024 Конституційний Суд України зазначив, що за приписами статті 8, частини першої статті 126, частини другої статті 130 Конституції України законодавець, установлюючи розмір винагороди

судді законом про судоустрій, повинен забезпечити наявність одного спеціального закону, який чітко, системно та послідовно унормує питання розміру винагороди судді відповідно до єдиного статусу суддів та гарантій незалежності й недоторканності суддів. Тим самим на конституційному рівні створено підстави для впевненості суддів у тому, що розмір їхньої винагороди має бути визначений одним для всіх суддів системи судоустрою України законом про судоустрій та бути однаковим для них усіх виходячи з їхнього єдиного статусу.

Законом про судоустрій у розумінні статті 130 Конституції України є Закон № 1402-VIII, який визначає організацію судової влади та здійснення правосуддя в Україні, що функціонує на засадах верховенства права відповідно до європейських стандартів і забезпечує право кожного на справедливий суд.

Частиною першою статті 135 Закону № 1402-VIII визначено, що суддівська винагорода регулюється цим Законом та не може визначатися іншими нормативно-правовими актами. Частиною третьою цієї статті передбачено, що базовий розмір посадового окладу судді становить:

- 1) судді місцевого суду – 30 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, розмір якого встановлено на 1 січня календарного року;
- 2) судді апеляційного суду, вищого спеціалізованого суду – 50 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, розмір якого встановлено на 1 січня календарного року;
- 3) судді Верховного Суду – 75 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, розмір якого встановлено на 1 січня календарного року.

Зазначаємо, що визначення прожиткового мінімуму, правову основу для його встановлення, затвердження та врахування при реалізації державою конституційної гарантії громадян на достатній рівень життя закріплено в Законі України від 15 липня 1999 року № 966-XIV «Про прожитковий мінімум» (далі – Закон № 966-XIV).

За приписами абзаців першого й другого статті 1 цього Закону прожитковий мінімум – це вартісна величина достатнього для забезпечення нормального функціонування організму людини, збереження його здоров'я набору продуктів харчування, а також мінімального набору непродовольчих товарів та мінімального набору послуг, необхідних для задоволення основних соціальних і культурних потреб особистості.

Прожитковий мінімум визначається нормативним методом у розрахунку на місяць на одну особу, а також окремо для тих, хто відноситься до основних соціальних і демографічних груп населення: дітей віком до 6 років; дітей віком від 6 до 18 років; працездатних осіб; осіб, які втратили працездатність. До працездатних осіб відносяться особи, які не досягли встановленого законом пенсійного віку.

З наведеної норми видно, що перелік основних соціальних і демографічних груп населення, відносно яких окремо визначається прожитковий мінімум, є вичерпним, при цьому для суддів окрему групу законодавець не виділив, очевидно

відносячи їх до категорії «працевдатних осіб».

Закон № 966-XIV містить єдине визначення прожиткового мінімуму та закріплює його як єдину вартісну величину, яка враховується при реалізації державою конституційної гарантії громадян на достатній життєвий рівень, якщо він не встановлюється окремо. Такого виду прожиткового мінімуму, як «прожитковий мінімум для працевдатних осіб, який застосовується для визначення базового розміру посадового окладу судді», цей Закон не містить та не закріплює можливості для його встановлення.

Водночас із 2021 року та по теперішній час законами про державний бюджет на відповідні роки разом із встановленням прожиткових мінімумів, у тому числі для працевдатних осіб, законодавець ввів новий вид прожиткового мінімуму – «прожитковий мінімум для працевдатних осіб, який застосовується для визначення базового розміру посадового окладу судді», розмір якого становить 2102,00 гривень.

Так, у статті 7 Закону № 4059-IX визначено, що з 1 січня 2025 року встановлюється прожитковий мінімум у розмірі 2102 гривні для працевдатних осіб, який застосовується для визначення базового розміру посадового окладу судді. При цьому для працевдатних осіб розмір прожиткового мінімуму з 1 січня 2025 року становить 3028 гривень.

З такого правового регулювання видно, що Закон № 4059-IX фактично змінив складову для визначення базового розміру посадового окладу судді з 1 січня 2025 року – з прожиткового мінімуму для працевдатних осіб, розмір якого встановлено на 1 січня календарного року, як це закріплено в спеціальному Законі № 1402-VIII (3028 гривень), на прожитковий мінімум для працевдатних осіб, який застосовується для визначення базового розміру посадового окладу судді (2102 гривні).

Наголошуємо на чинному законодавчому приписі в спеціальному Законі № 1402-VIII, за яким для визначення розміру суддівської винагороди до уваги може братися лише прожитковий мінімум для працевдатних осіб, розмір якого встановлено на 1 січня календарного року. Як наслідок, застосування іншої розрахункової величини при визначенні базового розміру посадового окладу судді, відмінної від тієї, що визначена спеціальним законом, не допускається.

Конституційний Суд України неодноразово висловлював юридичні позиції про те, що предмет закону про Державний бюджет України чітко визначений у Конституції України, тому цей закон не може скасовувати чи змінювати обсягу прав і обов'язків, пільг, компенсацій і гарантій, передбачених іншими законами України (абзац восьмий пункту 4 мотивувальної частини Рішення від 9 липня 2007 року № 6-рп/2007).

У Рішенні від 22 травня 2008 року № 10-рп/2008 Конституційний Суд України зазначив, що законом про Держбюджет не можна вносити зміни до інших законів, зупиняти їхню дію чи скасовувати їх, оскільки з об'єктивних причин це створює протиріччя в законодавстві, і як наслідок – скасування та обмеження прав і свобод

людини і громадянина.

У разі необхідності зупинення дії законів, унесення до них змін і доповнень, визнання їх нечинними мають використовуватися окремі закони (абзац четвертий підпункту 5.4 пункту 5 мотивувальної частини Рішення від 22 травня 2008 року № 10-рп/2008).

За наслідком системного аналізу вказаних правових норм та сформованих висновків Конституційного Суду України з наведених питань, доходимо умовиводу, що положення абзацу п'ятого частини першої статті 7 Закону № 4059-IX, яким встановлено розмір прожиткового мінімуму 2102 гривні для визначення базового розміру посадового окладу судді, фактично змінює правове регулювання з питань суддівської винагороди, яке визначене в спеціальному законодавчому акті — Законі № 1402-VIII.

Ураховуючи конституційні принципи законності та правової визначеності, а також імперативні вимоги щодо правового регулювання розміру винагороди судді виключно законом про судоустрій, вважаємо, що положення абзацу п'ятого частини першої статті 7 Закону № 4059-IX суперечать нормам статті 6, статті 8 та статті 130 Конституції України.

При цьому Конституційний Суд України в Рішенні від 28 серпня 2020 року № 10-р/2020 також наголосив, що скасування чи зміна законом про Державний бюджет України обсягу прав і гарантій та законодавчого регулювання, передбачених у спеціальних законах, суперечить статті 6, частині другій статті 19, статті 130 Конституції України (абзац третій пункту 4 мотивувальної частини).

Зауважуємо, що при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів, що регулюють питання правового статусу суддів, не допускається звуження змісту й обсягу визначених Конституцією України та законом гарантій незалежності судді (частина третя статті 22 Конституції України).

Варто зазначити, що питання належного фінансування судів та розміру суддівської винагороди були предметом розгляду Конституційного Суду України.

Як видно зі змісту приписів абзаців сьомого, восьмого підпункту 4.1 пункту 4 мотивувальної частини Рішення від 11 березня 2020 року № 4-р/2020, абзацу третього підпункту 4.2 пункту 4 мотивувальної частини Рішення від 28 серпня 2020 року № 10-р/2020, Конституційний Суд України неодноразово звертав увагу на недопустимість обмеження законом незалежності суддів, зокрема їхнього належного матеріального забезпечення, зміни розміру суддівської винагороди, рівня довічного грошового утримання суддів у відставці (рішення від 24 червня 1999 року № 6-рп/99, від 20 березня 2002 року № 5-рп/2002, від 1 грудня 2004 року № 19-рп/2004, від 11 жовтня 2005 року № 8-рп/2005, від 18 червня 2007 року № 4-рп/2007, від 22 травня 2008 року № 10-рп/2008, від 3 червня 2013 року № 3-рп/2013, від 19 листопада 2013 року № 10-рп/2013, від 8 червня 2016 року № 4-рп/2016, від 4 грудня 2018 року № 11-р/2018, від 18 лютого 2020 року № 2-р/2020, від 11 березня 2020 року № 4-р/2020, від 28 серпня 2020 року № 10-р/2020).

Конституційний Суд України наголосив, що гарантії незалежності суддів зумовлені конституційно визначеною виключною функцією судів здійснювати правосуддя; законодавець не може свавільно встановлювати або змінювати розмір винагороди судді, використовуючи свої повноваження як інструмент впливу на судову владу.

Крім того, в Рішенні від 3 червня 2013 року № 3-рп/2013 Конституційний Суд України констатував, що будь-яке зниження рівня гарантій незалежності суддів суперечить конституційній вимозі щодо неухильного забезпечення незалежного правосуддя та права людини і громадянина на захист прав і свобод незалежним судом, оскільки призводить до обмеження можливостей реалізації цього конституційного права.

Доцільно також зауважити, що єдиний підхід щодо отримання суддею достатньої винагороди для забезпечення своєї економічної незалежності закріплюється і в міжнародних документах з питань статусу та незалежності суддів.

Ідеться, зокрема, про такі документи: Монреальська універсальна декларація про незалежність правосуддя (Перша світова конференція з незалежності правосуддя, Монреаль, 1983 рік), Основні принципи незалежності судових органів (схвалені резолюціями № 40/32 і № 40/146 Генеральної асамблеї ООН від 29 листопада та від 13 грудня 1985 року), Рекомендації щодо ефективного впровадження основних принципів незалежності судових органів (прийняті резолюцією Економічної та соціальної ради ООН № 1989/60 та схвалені резолюцією Генеральної асамблеї ООН № 44/162 від 15 грудня 1989 року), Європейський статут судді (ухвалений Європейською асоціацією суддів у 1993 році), Європейська хартія щодо статусу суддів (10 липня 1998 року), Загальна (Універсальна) хартія судді (схвалена Міжнародною асоціацією суддів 17 листопада 1999 року, Тайпеї (Тайвань)).

У Висновку № 1 (2001) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету міністрів Ради Європи щодо стандартів незалежності судової влади та незмінюваності суддів також зазначено, що загалом важливо (особливо для нових демократичних країн) передбачити спеціальні правові положення, що захищають грошову винагороду суддів від скорочення, а також забезпечити положення, які гарантують збільшення оплати праці суддів відповідно до зростання вартості життя (пункт 62).

Крім того, щодо питання матеріального забезпечення суддів Європейський суд з прав людини в рішенні від 26 квітня 2006 року у справі «Зубко та інші проти України» зазначив, що неспроможність держави вчасно виплачувати суддям їх виплати є несумісною з потребою їх здатності виконувати свої професійні функції неупереджено, щоб не зазнавати тиску і впливу на поведінку; неспроможність держави гарантувати адекватну та своєчасну виплату винагороди національним суддям та невизначеність, у якій вони залишаються, порушує справедливий баланс, що має виникнути між потребами державного інтересу та необхідністю

захистити права заявників на мирне володіння своїм майном.

Ураховуючи наведені вище положення, наявні підстави стверджувати, що суддівська винагорода та щомісячне довічне грошове утримання судді у відставці відповідно до Конституції і законів України, міжнародних актів є складовими статусу судді; є гарантією здійснення судочинства незалежним, неупередженим, безстороннім і справедливим судом; поширюється на всіх суддів; такі гарантії є однаковими й не залежать від жодних умов (віку, стажу, посади, юрисдикції суду тощо). Тобто матеріальне забезпечення суддів (суддів у відставці) захищено від зменшення або скасування.

Гарантії незалежності суддів (у частині матеріального забезпечення) повинні бути забезпечені не як матеріальне забезпечення людини, а як особи, що займає посаду судді, здійснює судочинство та є представником судової гілки влади, і при цьому має гарантію такого забезпечення незалежно від впливу як інших гілок влади, так і інших представників судової гілки влади (голови суду, інших суддів, органів, що відповідають за формування судової гілки влади, притягнення до дисциплінарної відповідальності тощо).

З огляду на викладене вважаємо, що, приймаючи Закон № 4059-IX у частині, що визначає прожитковий мінімум для працездатних осіб, який застосовується для визначення базового розміру посадового окладу судді, в розмірі 2102 гривні, законодавець фактично встановив інший (менший) розмір винагороди судді, тим самим звузив гарантії незалежності суддів, що суперечить приписам частини першої статті 126 Конституції України.

Таким чином, зміст наведених норм Конституції України та правові позиції Конституційного Суду України дають підставу підсумувати про наявність ознак невідповідності абзацу п'ятого частини першої статті 7 Закону № 4059-IX, яким встановлено розмір прожиткового мінімуму 2102 гривні для визначення базового розміру посадового окладу судді, статтям 6 і 8, частині першій статті 126 та статті 130 Конституції України.

На підставі викладеного та керуючись статтями 150, 152 Конституції України, статтями 7, 51, 52 Закону України «Про Конституційний Суд України», пунктом 5 частини другої статті 36, пунктом 5 частини другої статті 46 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»

ПРОСИМО:

1. Відкрити провадження за конституційним поданням Верховного Суду щодо відповідності Конституції України (конституційності) абзацу п'ятого частини першої статті 7 Закону України від 19 листопада 2024 року № 4059-IX «Про Державний бюджет України на 2025 рік», яким встановлено розмір прожиткового мінімуму 2102 грн для цілей визначення посадового окладу судді.

2. Перевірити на відповідність статтям 6 і 8, частині першій статті 126 та статті 130 Конституції України положення абзацу п'ятого частини першої статті 7

Закону України від 19 листопада 2024 року № 4059-IX «Про Державний бюджет України на 2025 рік», яким встановлено розмір прожиткового мінімуму 2102 грн для цілей визначення посадового окладу судді.

Відомості про представників суб'єкта права на конституційне подання:

1) суддя Верховного Суду в Касаційному адміністративному суді Мельник-Томенко Жанна Миколаївна (вул. Князів Острозьких, 8, корп. 5, м. Київ, 01029;

2) перший заступник керівника Апарату Верховного Суду Бабанли Расім Шагінович (вул. Пилипа Орлика, 8, м. Київ;

3) начальник управління аналітичної та правової роботи Касаційного адміністративного суду департаменту аналітичної та правової роботи Апарату Верховного Суду Пивовар Юрій Ігорович (вул. Князів Острозьких, 8, корп. 5, м. Київ, 01029;

Додатки:

1. Копія постанови Пленуму Верховного Суду від 12 вересня 2025 року № 19 «Про звернення до Конституційного Суду України з конституційним поданням щодо відповідності Конституції України (конституційності) абзацу п'ятого частини першої статті 7 Закону України від 19 листопада 2024 року № 4059-IX "Про Державний бюджет України на 2025 рік", яким встановлено розмір прожиткового мінімуму 2102 грн для цілей визначення посадового окладу судді» на 2 с. в 1 прим.

2. Копія звернення Харківського окружного адміністративного суду від 04 серпня 2025 року у зв'язку з ухваленням рішення Харківського окружного адміністративного суду від 29 липня 2025 року у справі № 520/14045/25 (вх. № 2751/0/1-25 від 11 серпня 2025 року) на 14 с. в 1 прим.

3. Копія звернення Чернігівського окружного адміністративного суду від 22 серпня 2025 року у зв'язку з ухваленням рішення Чернігівського окружного адміністративного суду від 22 серпня 2025 року у справі № 620/7760/25 (вх. № 2960/0/1-25 від 01 вересня 2025 року) на 19 с. в 1 прим.

4. Копія звернення Ради суддів України від 06 червня 2025 року № 9рс-347/25-вих. на підставі рішення Ради суддів України від 02 червня 2025 року № 24 (вх. № 1913/0/1-25 від 11.06.2025) на 6 с. в 1 прим.

5. Копія листа Балтського районного суду Одеської області (вх. № 2449/0/1-25 від 14.07.2025) на 8 с. в 1 прим.

6. Копія листа Бердичівського міськрайонного суду Житомирської області (вх. № 2688/0/1-25 від 04.08.2025) на 8 с. в 1 прим.

7. Копія листа Богуславського районного суду Київської області вх. № 2592/0/1-25 від 24.07.2025 на 5 с. в 1 прим.

8. Копія листа Болградського районного суду Одеської області (вх. № 2549/0/1-25 від 22.07.2025) на 6 с. в 1 прим.

9. Копія листа Болехівського міського суду Івано-Франківської області (вх. № 2479/0/1-25 від 15.07.2025) на 7 с. в 1 прим.

10. Копія листа Вараського міського суду Рівненської області (вх. № 2463/0/1-25 від 15.07.2025) на 8 с. в 1 прим.

11. Копія листа Васильківського міськрайонного суду Київської області (вх. № 2669/0/1-25 від 01.08.2025) на 7 с. в 1 прим.

12. Копія листа Вишгородського районного суду Київської області (вх. № 2538/0/1-25 від 21.07.2025) на 7 с. в 1 прим.

13. Копія листа Вітовського районного суду Миколаївської області (вх. № 2568/0/1-25 від 23.07.2025) на 7 с. в 1 прим.

14. Копія листа Вознесенівського районного суду міста Запоріжжя (вх. № 2697/0/1-25 від 05.08.2025) на 5 с. в 1 прим.

15. Копія листа Володимирецького районного суду Рівненської області (вх. № 2501/0/1-25 від 17.07.2025) на 7 с. в 1 прим.

16. Копія листа Волочиського районного суду Хмельницької області (вх. № 2675/0/1-25 від 01.08.2025) на 8 с. в 1 прим.

17. Копія листа Глибоцького районного суду Чернівецької області (вх. № 2657/01-25 від 31.07.2025) на 10 с. в 1 прим.

18. Копія листа Городоцького районного суду Львівської області (вх. № 2450/0/1-25 від 14.07.2025) на 8 с. в 1 прим.

19. Копія листа Дергачівського районного суду Харківської області (вх. № 2791/0/1-25 від 14.08.2025) на 5 с. в 1 прим.

20. Копія листа Диканського районного суду Полтавської області (вх. № 2542/0/1-25 від 21.07.2025) на 5 с. в 1 прим.

21. Копія листа Дніпровського районного суду Дніпропетровської області (вх. № 2772/0/1-25 від 12.08.2025) на 8 с. в 1 прим.

22. Копія листа Дніпровського районного суду міста Кам'янського (вх. № 2638/0/1-25 від 29.07.2025) на 8 с.;

23. Копія листа Довгинцівського районного суду міста Кривого Рогу Дніпропетровської області (вх. № 2717/0/1-25 від 06.08.2025) на 5 с. в 1 прим.

24. Копія листа Житомирського районного суду Житомирської області (вх. № 2491/0/1-25 від 16.07.2025) на 7 с. в 1 прим.

25. Копія листа Жмеринського міськрайонного суду Вінницької області (вх. № 2550/0/1-25 від 22.07.2025) на 4 с. в 1 прим.

26. Копія листа Залізничного районного суду міста Львова (вх. № 2540/0/1-25 від 21.07.2025) на 4 с. в 1 прим.

27. Копія листа Звягельського міськрайонного суду Житомирської області (вх. № 2719/0/1-25 від 06.08.2025) на 5 с. в 1 прим.

28. Копія листа Згурівського районного суду Київської області (вх. № 2500/0/1-25 від 17.07.2025) на 4 с. в 1 прим.

29. Копія листа Здолбунівського районного суду Рівненської області (вх. № 2662/0/1-25 від 31.07.2025) на 7 с. в 1 прим.
30. Копія листа Ізяславського районного суду Хмельницької області (вх. № 2637/0/1-25 від 29.07.2025) на 8 с. в 1 прим.
31. Копія листа Інгульського районного суду м. Миколаєва (вх. № 2834/0/1-25 від 20.08.2025) на 9 с. в 1 прим.
32. Копія листа Ірпінського міського суду Київської області (вх. № 2633/0/1-25 від 29.07.2025) на 6 с. в 1 прим.
33. Копія листа Калуського міськрайонного суду Івано-Франківської області (вх. № 2427/0/1-25 від 11.07.2025) на 8 с. в 1 прим.
34. Копія листа Карлівського районного суду Полтавської області (вх. № 2539/0/1-25 від 21.07.2025) на 7 с. в 1 прим.
35. Копія листа Конотопського міськрайонного суду Сумської області (вх. № 2673/0/1-25 від 01.08.2025) на 10 с. в 1 прим.
36. Копія листа Корабельного районного суду м. Миколаєва (вх. № 2689/0/1-25 від 04.08.2025) на 10 с. в 1 прим.
37. Копія листа Літинського районного суду Вінницької області (вх. № 2658/0/1-25 від 31.07.2025) на 10 с. в 1 прим.
38. Копія листа Лозівського міськрайонного суду Харківської області (вх. № 2535/0/1-25 від 21.07.2025) на 5 с. в 1 прим.
39. Копія листа Лубенського міськрайонного суду Полтавської області (вх. № 2722/0/1-25 від 07.08.2025) на 6 с. в 1 прим.
40. Копія листа Любарського районного суду Житомирської області (вх. № 2660/0/1-25 від 31.07.2025) на 6 с. в 1 прим.
41. Копія листа Металургійного районного суду міста Кривого Рогу (вх. № 3152/0/1-25 від 11.09.2025) на 6 с. в 1 прим.
42. Копія листа Монастириського районного суду Тернопільської області (вх. № 2651/0/1-25 від 30.07.2025) на 8 с. в 1 прим.
43. Копія листа Надвірнянського районного суду Івано-Франківської області (вх. № 2418/0/1-25 від 10.07.2025) на 4 с. в 1 прим.
44. Копія листа Новобаварського районного суду міста Харкова (вх. № 2461/0/1-25 від 15.07.2025) на 7 с. в 1 прим.
45. Копія листа Обухівського районного суду Київської області (вх. № 2481/0/1-25 від 16.07.2025) на 7 с. в 1 прим.
46. Копія листа Окнянського районного суду Одеської області (вх. № 2516/0/1-25 від 18.07.2025) на 6 с. в 1 прим.
47. Копія листа Олександрійського міськрайонного суду Кіровоградської області (вх. № 2711/0/1-25 від 06.08.2025) на 4 с. в 1 прим.
48. Копія листа Онуфріївського районного суду Кіровоградської області (вх. № 2545/0/1-25 від 21.07.2025) на 8 с. в 1 прим.
49. Копія листа Первомайського міськрайонного суду Миколаївської області (вх. № 2588/0/1-25 від 24.07.2025) на 12 с. в 1 прим.

50. Копія листа Пирятинського районного суду Полтавської області (вх. № 2683/0/1-25 від 04.08.2025) на 5 с. в 1 прим.
51. Копія листа Південного районного суду міста Кам'янського (вх. № 3143/0/1-25 від 11.09.2025) на 9 с. в 1 прим.
52. Копія листа Піщанського районного суду Вінницької області (вх. № 2728/0/1-25 від 07.08.2025) на 7 с. в 1 прим.
53. Копія листа Погребищенського районного суду Вінницької області (вх. № 2593/0/1-25 від 24.07.2025) на 10 с. в 1 прим.
54. Копія листа Подільського районного суду міста Кропивницького (вх. № 2819/0/1-25 від 18.08.2025) на 5 с. в 1 прим.
55. Копія листа Полонського районного суду Хмельницької області (вх. № 2388/0/1-25 від 08.07.2025) на 6 с. в 1 прим.
56. Копія листа Полтавського районного суду Полтавської області (вх. № 2567/0/1-25 від 23.07.2025) на 6 с. в 1 прим.
57. Копія листа Ржищівського міського суду Київської області (вх. № 2855/0/1-25 від 21.08.2025) на 8 с. в 1 прим.
58. Копія листа Рівненського окружного адміністративного суду (вх. № 2437/0/1-25 від 14.07.2025) на 7 с. в 1 прим.
59. Копія листа Рокитнівського районного суду Рівненської області (вх. № 2444/0/1-25 від 14.07.2025) на 6 с. в 1 прим.
60. Копія листа Салтівського районного суду міста Харкова (вх. № 2452/1/1-25 від 15.07.2025) на 8 с. в 1 прим.
61. Копія листа Синельниківського міськрайонного суду Дніпропетровської області (вх. № 2411/0/1-25 від 10.07.2025 на 10 с. в 1 прим.
62. Копія листа Снігурівського районного суду Миколаївської області (вх. № 2413/0/1-25 від 10.07.2025) на 6 с. в 1 прим.
63. Копія листа Старосамбірського районного суду Львівської області (вх. № 2561/0/1-25 від 22.07.2025) на 7 с. в 1 прим.
64. Копія листа Тальнівського районного суду Черкаської області (вх. № 2486/0/1-25 від 16.07.2025) на 5 с. в 1 прим.
65. Копія листа Таращанського районного суду Київської області (вх. № 2702/0/1-25 від 06.08.2025) на 6 с. в 1 прим.
66. Копія листа Тернівського районного суду міста Кривого Рогу Дніпропетровської області (вх. № 2475/0/1-25 від 15.07.2025) на 5 с. в 1 прим.
67. Копія листа Тернопільського міськрайонного суду Тернопільської області (вх. № 2815/0/1-25 від 18.08.2025) на 6 с. в 1 прим.
68. Копія листа Томашпільського районного суду Вінницької області (вх. № 2650/0/1-25 від 30.07.2025) на 6 с. в 1 прим.
69. Копія листа Фастівського міськрайонного суду Київської області (вх. № 2600/0/1-25 від 24.07.2025) на 7 с. в 1 прим.
70. Копія листа Хаджибейського районного суду міста Одеси (вх. № 2451/0/1-25 від 14.07.2025) на 8 с. в 1 прим.

71. Копія листа Херсонського міського суду Херсонської області (вх. № 2419/0/1-25 від 10.07.2025) на 4 с. в 1 прим.
72. Копія листа Хмельницького міськрайонного суду Хмельницької області (вх. № 2587/0/1-25 від 24.07.2025) на 9 с. в 1 прим.
73. Копія листа Хмельницького міськрайонного суду Хмельницької області (вх. № 2571/0/1-25 від 23.07.2025) на 9 с. в 1 прим.
74. Копія листа Хортицького районного суду міста Запоріжжя (вх. № 2590/0/1-25 від 24.07.2025) на 7 с. в 1 прим.
75. Копія листа Хотинського районного суду Чернівецької області (вх. № 2428/1/1-25 від 11.07.2025) на 6 с. в 1 прим.
76. Копія листа Чернігівського районного суду Чернігівської області (вх. № 2524/0/1-25 від 21.07.2025) на 5 с. в 1 прим.
77. Копія листа Чигиринського районного суду Черкаської області (вх. № 2684/0/1-25 від 04.08.2025) на 2 с. в 1 прим.
78. Копія листа Чугуївського міського суду Харківської області (вх. № 2506/0/1-25 від 17.07.2025) на 7 с. в 1 прим.
79. Копія листа Ширяївського районного суду Одеської області (вх. № 2496/0/1-25 від 16.07.2025) на 5 с. в 1 прим.
80. Копія листа Шосткинського міськрайонного суду Сумської області (вх. № 2502/0/1-25 від 17.07.2025) на 5 с. в 1 прим.
81. Копія листа Яворівського районного суду Львівської області (вх. № 2773/0/1-25 від 12.08.2025) на 5 с. в 1 прим.
82. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30) (витяг) на 9 с. в 1 прим.
83. Кодекс адміністративного судочинства України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2005, № 35-36, № 37, ст. 446) (витяг) на 1 арк. в 1 прим.
84. Закон України від 02 червня 2016 року № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів» (Голос України, 16.07.2016, № 132-133) (витяг) на 5 с. в 1 прим.
85. Закон України від 13 липня 2017 року № 2136-VIII «Про Конституційний Суд України» (Голос України, 02.08.2017, № 141) (витяг) на 2 с. в 1 прим.
86. Закон України від 19 листопада 2024 року № 4059-IX «Про Державний бюджет України на 2025 рік» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2025, №№ 15-17, ст. 40) (витяг) на 1 с. в 1 прим.
87. Закон України від 15 липня 1999 року № 966-XIV «Про прожитковий мінімум» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1999, № 38, ст.348) на 1 с. в 1 прим.
88. Монреальська універсальна декларація про незалежність правосуддя (Перша світова конференція по незалежності правосуддя, Монреаль, 1983 р.) (https://hcj.gov.ua/sites/default/files/field/file/monrealska_universalna_deklaraciya_pro_nezalezhnist_pravosuddya.pdf) на 6 с. в 1 прим.
89. Європейська хартія про статус суддів від 10 липня 1998 року (<https://court.gov.ua/userfiles/05.pdf>) на 4 с. в 1 прим.

90. Загальна (Універсальна) хартія судді, ухвалена 17 листопада 1999 року Центральною радою Міжнародної асоціації суддів у Тайпеї (Тайвань) (https://zakon.rada.gov.ua/go/995_j63) на 3 с. в 1 прим.

91. Європейський статут судді (прийнятий Європейською асоціацією суддів у 1993 році) (<https://old.vkksu.gov.ua/userfiles/doc/perelik-dokumentiv/evrop-status-suddi.doc>) на 2 с. в 1 прим.

92. Основні принципи незалежності судових органів (схвалені резолюціями 40/32 та 40/146 Генеральної асамблеї від 29 листопада та 13 грудня 1985 року) (https://zakon.rada.gov.ua/go/995_201) на 6 с. в 1 прим.

93. Рекомендації щодо ефективного впровадження основних принципів незалежності судових органів (прийняті резолюцією Економічної та соціальної ради ООН 1989/60 та схвалені резолюцією Генеральної асамблеї ООН 44/162 від 15 грудня 1989 року) (<https://old.vkksu.gov.ua/userfiles/doc/perelik-dokumentiv/rekomendacii-schodo.doc>) на 4 с. в 1 прим.

94. Висновок № 1 (2001) Консультативної ради європейських суддів для Комітету міністрів Ради Європи про стандарти незалежності судових органів та незмінюваність суддів від 01.01.2001 № 1(2001) (https://zakon.rada.gov.ua/go/994_a52) на 19 с. в 1 прим.

95. Рішення Європейського суду з прав людини від 26 квітня 2006 року у справі «Зубко та інші проти України» (заяви №№ 3955/04, 5622/04, 8538/04 та 11418/04) (Офіційний вісник України від 30.08.2006 – 2006 р., № 33, с. 185, стаття 2412) на 14 с. в 1 прим.

96. Рішення Другого сенату Конституційного Суду України у справі за конституційною скаргою Євграфової Єлизавети Павлівни щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремого припису пункту 7 розділу XII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України від 2 червня 2016 року № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів» (про єдиний статус суддів в Україні) від 26 березня 2024 року № 3-р(II)/2024 (Вісник Конституційного Суду України від 2024 – 2024 р., № 3, с. 19) на 15 с. в 1 прим.

97. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень статті 2, абзацу другого пункту 2 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи», статті 138 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» (справа щодо змін умов виплати пенсій і щомісячного довічного грошового утримання суддів у відставці) від 3 червня 2013 року № 3-рп/2013 (Вісник Конституційного Суду України від 2013 – 2013 р., № 3, с. 39) на 12 с. в 1 прим.

98. Рішення Конституційного Суду України від 11 березня 2020 року № 4-р/2020 у справі за конституційним поданням Верховного Суду щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень законів України від 2 червня 2016 року № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів», від 16 жовтня

2019 року № 193-IX «Про внесення змін до Закону України "Про судоустрій і статус суддів" та деяких законів України щодо діяльності органів суддівського врядування», від 21 грудня 2016 року № 1798-VIII «Про Вищу раду правосуддя» (Вісник Конституційного Суду України від 2020—2020 р., № 3, с. 7) на 12 с. в 1 прим.

99. Рішення Конституційного Суду України від 09 липня 2007 року № 6- рп/2007 у справі за конституційним поданням 46 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статей 29, 36, частини другої статті 56, частини другої статті 62, частини першої статті 66, пунктів 7, 9, 12, 13, 14, 23, 29, 30, 39, 41, 43, 44, 45, 46 статті 71, статей 98, 101, 103, 111 Закону України «Про Державний бюджет України на 2007 рік» (справа про соціальні гарантії громадян) (Офіційний вісник України від 27.07.2007 – 2007 р., № 52, с. 138, стаття 2132, код акта 40412/2007) на 11 с. в 1 прим.

100. Рішення Конституційного Суду України від 28 серпня 2020 року № 10-р/2020 у справі за конституційним поданням Верховного Суду щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень постанови Кабінету Міністрів України «Про встановлення карантину з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARSCoV-2, та етапів послаблення протиепідемічних заходів», положень частин першої, третьої статті 29 Закону України «Про Державний бюджет України на 2020 рік», абзацу дев'ятого пункту 2 розділу II «Прикінцеві положення» Закону України «Про внесення змін до Закону України „Про Державний бюджет України на 2020 рік“» (Вісник Конституційного Суду України від 2020 – 2020 р., № 5, с. 33) на 10 с. в 1 прим.

101. Рішення Конституційного Суду України від 22 травня 2008 року № 10-рп/2008 у справі за конституційними поданнями Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень статті 65 розділу I, пунктів 61, 62, 63, 66 розділу II, пункту 3 розділу III Закону України «Про Державний бюджет України на 2008 рік та про внесення змін до деяких законодавчих актів України» і 101 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 67 розділу I, пунктів 1–4, 6–22, 24–100 розділу II Закону України «Про Державний бюджет України на 2008 рік та про внесення змін до деяких законодавчих актів України» (справа щодо предмета та змісту закону про Державний бюджет України) (Офіційний вісник України від 06.06.2008 – 2008 р., № 38, с. 22, стаття 1272, код акта 43177/2008) на 23 с. в 1 прим.